

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ Й ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА ЖУРНАЛІСТИКИ**

Кафедра німецької та романської філології

**КОНЦЕПТОСФЕРА ТВОРЧОСТІ КАРЛОСА РУЇС САФОНА (НА
МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «LA SOMBRA DEL VIENTO»)**

Кваліфікаційна робота

на здобуття другого (магістерського) ступеня

Виконала: студентка 281 - М групи

Спеціальності 035.051 Філологія,
(романські мови і літератури (переклад
включно), перша – іспанська)

Освітньо-професійної (наукової) програми
«Філологія (романські мови і літератури
(переклад включно), перша – іспанська)»

Мазун Олена Вадимівна

Керівник: канд.філол.наук, доцент

Ткаченко Л.Л.

Рецензент: канд.філол.наук, доцент

Короткова Л.В.

ВСТУП

Підвищений інтерес до вивчення мовних одиниць не тільки в єдності їх когнітивних властивостей і дискурсивних параметрів, але і під кутом зору нових мовознавчих дисциплін зумовив те, що сучасна лінгвістика спрямовує свою увагу на дослідження такого мовного явища як «концепт». Для його дослідження виокремили окрему ланку науки, що має назву когнітивна лінгвістика.

Концепти можуть об'єднуватися у концептополе та навіть у концептосферу, яка посідає особливе місце у лінгво-когнітивних дослідженнях.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що попри наявність численних робіт відповідної тематики, когнітивно-дискурсивна природа концепту та концептосфери все ще не знайшла задовільного висвітлення.

Метою роботи є дослідження когнітивно-дискурсивної природи концепту та визначення концептів, що складають концептосферу твору Карлоса Руїса Сафона «Тінь вітру».

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних **завдань**:

- дослідити походження терміну «концепт»;
- розглянути існуючі типи та класи концептів,
- дати визначення концептосфері;
- знайти та розкрити основні концепти роману «Тінь вітру».

Об'єктом дослідження є концептосфера творчості Карлоса Руїса Сафона.

Предметом дослідження виступає концепт та форми його відображення у тексті роману.

Для розкриття даної теми ми використовували такі загальнонаукові **методи дослідження**, як аналіз, синтез, класифікація та узагальнення.

Теоретичне значення роботи полягає в ґрунтовому аналізі концепту як феномену сучасної лінгвістики на матеріалі роману К.Р.Сафона «Тінь вітру».

Практичне значення нашої роботи полягає у необхідності диференціації концепту від поняття та значення та визначення концептосфери як цілісної системи концептів.

Наукова новизна роботи полягає в тому що в ній вперше зроблено спробу визначити особливості вираження концептів твору іспанського автора, який ще не підлягав дослідженню жодного з вітчизняних науковців..

Тема роботи обумовлена наскрізною темою кафедри «Структурний, семантичний та комунікаційно-дискурсивний аспекти дослідження мовно-мовленнєвих одиниць німецької та романських мов».

Структура роботи визначається метою та завданням дослідження. Робота складається з вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У вступі ми підводимо до теми нашого дослідження, висвітлюємо актуальність, мету та завдання роботи, а також вказуємо методи, що використовуються для досягнення заданої мети.

У першому розділі ми висвітлюємо теоретичні засади вивчення концептів та суперечливість їх визначення. Також у цьому розділі ми диференціюємо концепт від поняття і значення і досліджуємо типи та класи концептів.

У другому розділі ми досліджуємо концептуальну складову твору «Тінь вітру».

У висновках ми підводимо підсумок виконаної роботи.

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ КОНЦЕПТУ ТА КОНЦЕПТОСФЕРИ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

1.1. Визначення терміну «концепт». Відмінність концепту від поняття та значення

Наприкінці ХХ століття у вітчизняному мовознавстві було сформовано поліпарадигмальний статус сучасної лінгвістики. Як наслідок, утворюється певна низка наук, тісно пов'язаних з іншими дисциплінами, а саме: лінгвокультурологія, когнітивна лінгвістика, соціолінгвістика, гендерна лінгвістика, етнолінгвістика, психолінгвістика, лінгвістична філософія та інші. Лінгвістичні дослідження набувають антропоцентризму. Проблема людського початку стає однією з провідних. Лінгвофілософія з її одвічним питанням про співвідношення мови і мишлення, лінгвокогнітологія з її рефлексіями щодо знання і свідомості, лінгвосемантика з її дослідженнями в області значення і сенсу, лінгвокультурологія з її пошуками універсального і етно-специфічного – всі вони стали, по суті, тим стартовим майданчиком, на якому концепт отримав путівку в наукове життя. Починаючи з 90 років минулого століття, термін «концепт» став досить широко розповсюдженим. Спочатку його розглядали як аналог попередньому терміну «поняття», але із зменшеним об'ємом та розширеним змістом. Поступово розвиваючись, цей термін набув додаткових якостей і спочатку став «культурним концептом», потім – «лінгвокультурним концептом» і, врешті-решт, – «лінгвоконцептом» у якості родового терміну для поняття, значення, сенсу, уявлення, образу[30, с.10].

Термін «концепт» все ще не знайшов свого однозначного і несуперечливого визначення. Наприклад, для Ю.С. Степанова, автора

словника концептів «Константи. Словник російської культури », концепт є, перш за все, елементом культури, тому він пропонує наступне визначення: «концепт – це як би згусток культури у свідомості людини; то, у вигляді чого культура входить в ментальний світ людини. І, з іншого боку, концепт – це те, за допомогою чого людина – рядовий, звичайна людина, не «творець культурних цінностей» – концепт не тільки входить в культуру, а ще іноді впливає на неї»[36, с.56]. З огляду на наявність двох в певних контекстах синонімічних термінів «поняття» і «концепт», Ю.С. Степанов пропонує розрізняти їх, відносячи перший до логіки і філософії, а другий – до математичної логіки і культурології терміном. В останніх двох випадках лише зміст поняття називають концептом; тобто, термін концепт стає синонімічним терміну сенс.

Концепт відображає знання і уявлення щодо матеріальних об'єктів, оскільки охоплює їх конкретно-асоціативні і емоціонально-оціночні ознаки. «Концепти – своєрідні культурні гени, які входять в генотип культури і, ймовірно, визначають феноменологічну поверхню культури, її фенотип[30, с. 15].

Дослідники розглядають концепт як синтез, об'єднання в одній дефініції, щонайменше, двох з вищезгаданих ознак, і говорять про багат шарову структуру концепту. Незалежно від того, прибічником якої точки зору є той чи інший лінгвіст, він не зупиняється на якійсь одній властивості концепту. Врешті решт, його основною ознакою визнається певне ідеальне начало (інформація, знання, ментальність, психіка) – що є своєрідним енергетичним ореолом, перехідним містком між національною мовою і національним світосприйняттям. А. Вежбицька зазначає, що концепт – це «об'єкт зі світу» Ідеальне », маючий ім'я в мові і відображає культурно обумовлені уявлення людини про світ «Справжнє»[6, с.18].

Ідеальний характер концепту в комплексі з його провідними ознаками дозволяє вважати його явищем синкретичного порядку. Найбільш вдало це підкреслено у визначенні концепту як дискретних ментальних утворень,

що є базовою одиницею розумового коду людини, являє собою результат її пізнавальної діяльності, несе комплексну, енциклопедичну інформацію про предмет/явище, яке він відображає, про інтерпретацію цієї інформації суспільною свідомістю, а також про ставлення свідомості до цього предмету або явищу [35, с.78].

Концепт відображає категоріальні і ціннісні характеристики знань про деякі фрагменти світу. У структурі концепту відображаються ознаки, функціонально значущі для відповідної культури. Надати детальний опис тому чи іншому концепту, що є значущим для певної культури, можливо тільки при дослідженні найбільш повного набору засобів його вираження у мові. Інформація про об'єкт пізнання (фрагмент світу) може бути отримана різними способами сприйняття (за допомогою зору, слуху, нюху, дотику і т. д.).

Концепти відносно незалежні від мови і не випадково лише частина їх знаходить свою мовну об'єктивізацію. Тому відносини між концептами і значеннями досить складні: так, у сполучниках *і*, *чи*, *але* ледве можна виокремити те чи інше значення, проте концепти, які постають за цими сполучниками, є зрозумілими для кожного (протиставлення, з'єднання). За аналогією можемо припустити, що у кожної людини є загальне уявлення про те, яку реакцію викликає контакт з об'єктом, що має підвищену температуру та впливає певним чином на організм, але значення, зафіксовані в словах типу жар, тепло, згоріти, обпектися, здатні відобразити лише певну частину цього концепту, окрім того вони є залежними від мови.

За своєю семантичною насиченістю слова «концепт» і «поняття» майже тотожні: концепт є калькою з латинського *conceptus* «поняття» від дієслова «означати», у буквальному сенсі «поняття, зачаття». Однак у сучасних дослідженнях стали досить чітко диференціювати терміни «поняття» і «концепт», бо не зважаючи, що це і однопорядкові поняття, але вони не є рівнозначними. Якщо поняття – це сукупність пізнаних істотних

ознак об'єкта, то концепт – ментальне національно специфічне утворення, планом змісту якого є вся сукупність знань про даний об'єкт, а планом вираження - сукупність мовних засобів (лексичних, фразеологічних, пареміологічних і ін.)[30, с. 24].

Поняття також має ментальну гносеологічну природу. Тому не дивно, що в логіці концепт і поняття ототожнюються. Очевидно, доцільніше пов'язувати поняття з денотативним значенням слова (когнітивний зміст), а концепт – з інтерпретаційним компонентом значення, ніж підкреслювати універсальність поняття і специфічність концепту. Іншими словами: «поняття (intellectus) є розумовою явищем, пов'язаним із раціональним знанням, а концепт (conceptus) – похідне високого духу, здатне творчо відтворювати смисли» [8, с.16]; «... концепт – наочно-образне уявлення символічного характеру, яке зберігає структурну схожість з об'єктом відображення і може розглядатися як заміник поняття» [2, с.26].

Поняття і концепт повинні співвідноситися між собою гіпогіперонімним і разом з тим асиметричним способом: поняття лежить в основі концепту, але сам концепт не є основою поняття. Це нашоєхує на думку, що концепт повинен бути етноспецифічно забарвленим поняттям з визначеної етнопсихологічних надбудовою. «Концепт – не поняття, а сутність поняття, явлене в своїх змістовних формах – в образі, в понятті, в символі. Поняття є наближенням до концепту. Концепт – це і ментальний генотип, і атом генної пам'яті, і архетип, і прототип, і багато ще чого»[19, с.19].

Відзначаючи, що концепт є гіперонімічним синтезом лінгвоментального утворення, яке прийшло на зміну образу, поняття і значенням і включило їх у себе в «знятому», скороченому вигляді, С.Г.Воркачев називає його «Законним спадкоємцем» цих семіотичних категорій. Маючи характеристики гетерогенності і багатоаспектності, концепт бере від поняття дискурсивність подачі змісту, від способу – метафоричність і емотивність, а від значення – входження у лексичну систему мови [9, с.42].

Попри те, що етноспецифічність концепту не підлягає сумніву, його семантико-понятійна база має багато в чому загальнокультурний і наднаціональний характер. Поняття стає концептом лише тоді, коли воно обростає певними ціннісними асоціаціями – валоризується. Очевидно, саме це мав на увазі Ю. С. Степанов [36, с.41], який писав, що концепт існує в ментальному світі людини як «пучок понять, уявлень, знань, асоціацій, переживань, які супроводжують слово». Відштовхуючись від цієї думки, можна стверджувати, що поняття базується на категоризації, а концепт – на концептуалізації світу. У такому випадку, перше ми відносимо до раціонально-логічного феномену і виступає загальнолюдським надбанням, друге – когнітивно-оцінним, що відображає етноспецифічність осягнення певного фрагмента позамовної дійсності.

Число концептів, як лексичних одиниць, є обмеженою, адже не всяке ім'я-позначення явища являє собою концепт. Концептом можуть стати тільки ті явища дійсності, які є цінними і актуальними для даної культури, мають велику кількість мовних одиниць для своєї фіксації, є темою прислів'їв і приказок, поетичних текстів. Вони є свого роду емблемами, символами, безумовно вказують на породив їх текст, ситуацію, знання. Вони є носіями культурної пам'яті народу[36, с.45].

За Ю.С.Степановим, терміни концепт і поняття ми відносимо до різних наук; якщо поняття в свою чергу вживається загалом в логіці та філософії, то концепт постає терміном математичної логіки, а наприкінці минулого століття також став використовуватися в культурології та лінгвістиці. Звідси їхня неминуча і небажана інтерференція.

1.2. Типи та класифікація концептів

Однією з найбільш складно розв'язуваних і дискусійних у сучасному мовознавстві проблем є проблема диференціації концептів.

Оперування поняттям таксономія необхідно для системного усвідомлення лінгвокультурних цінностей як окремого етносу, так і всієї цивілізації. Лінгвофілософське розуміння феномену «таксономія» передбачає розрізнення, щонайменше, двох її сторін – типології і класифікації. Якщо перша виділяє сутнісні властивості подібних явищ або об'єктів, відносить їх до якогось типу або категорії (за фамільної схожості, згідно Л. Вітгенштейна), то друга об'єднує їх в один клас. Типологізація має справу з типами певних лінгвістичних об'єктів, а класифікація – з класами і підкласами [18, с.437]. Цей момент і обумовлює необхідність осмислення існуючих поглядів на проблему системно-типологічної побудови концептокорпуса мови.

Питання про типи концептів є важливими і необхідними для системного розуміння концептуальної побудови тої чи іншої культури мовлення. Концепт, як і багато інших мовних феноменів, можна виокремити в сфері прагмасемантики, яка інтерпретує його як холістичну одиницю в єдності когнітивно-семантичних, комунікативно-прагматичних, формальних і аксіологічних властивостей. Цей підхід дозволяє розглянути концептокорпус у рамках певних бінарних опозицій, як «параметричність» – «непараметричність», «універсальність»–«специфічність», «регулятивність» – «нерегулятивність», «позитивність» – «негативність»[30, с.35].

Протиставлення концептів як параметричних і непараметричних ментальних утворень під структурно-семантичним кутом зору передбачає таксономізація концептів [16, с.74], тобто за можливості їх виміру в будь-яких мірних величинах. До параметричних відносяться метричні величини асоційовані в лінгвокультурній свідомості з певними кількісними та/або якісними показниками: якість (МОЛОДЕЦЬ, МАЧО, КРАСУНЯ), розмір (ВЕЛЕТЕНЬ, ЦАР), обсяг (БІДНІСТЬ, БАГАТСТВО), статус (НАЧАЛЬНИК), функція (ЗАКУСКА) та ін. Може йтися також і про заздалегідь прораховані (очікувані, прогнозовані) значення. Так,

ГОСТИННІСТЬ і ВЕСІЛЛЯ пов'язують з уявленнями про обрядові традиції, БРАТ – про кровні зв'язки, ХРАМ – про релігійні обряди, БУДИНОК, ВІЛЛА, ЮРТА – про способи облаштування домашнього очерету. До концептів-категорій з параметричними властивостями відносять такі концепти, як ПРОСТІР, ЧАС, ПРИЧИНА. Вони виступають в якості класифікуючих для зіставлення певних характеристик явищ і сутностей. Непараметричні концепти формуються на чуттєвому рівні та на рівні уявлень і асоціацій (ДУША, ДОБРО, ЛЮБОВ, СЛАВА, СТРАХ, ТОСКА) – феноменів, до яких майже не можливо застосувати будь-які критерії міри[30, с.38].

Параметричність концепту найбільш тісно пов'язана з понятійною і ціннісною складовими, тоді як варіабельність образно-перцептивного компонента, його слабка вираженість – ознака непараметричності. Якщо параметричні концепти можуть мати і абстрактне, і конкретно-предметне втілення, то непараметричні мають тільки абстрактне, в результаті чого в концептокорпусі природної мови переважають параметричні концепти.

Типологізація концептів під кутом зору когнітивної семантики може здійснюватись в когнітивно-семантичній опозиції «універсальність» – «специфічність»[30, с.40].

Щодо універсальних концептів, вони відрізняються своєю загальністю і наднаціональним характером. Вони мають загальнолюдську значимість, а їх валоративний компонент актуальний для всієї ойкумени. Дослідники підкреслюють, що ціннісний компонент таких концептів є наведеним (адгерентним), перцептивно-образним (усвідомлюється як прототипове уточнення), а в ряді випадків є філософськими (як можна уявити собі «сутність», «форму», «буття»), а понятійний – розгалужене складне знання про речі, що неможливо спостерігати [16, с.81]. Універсальні концепти неоднорідні, в їх складі знаходять собі місце як повсякденні ментальні освіти (емоційні, біосоціальні, фізіологічні), так і категоріальні (філо- і теософські).

Окремі представники цього типу іноді трактуються як «надконцепт» через те, що вони здатні утворювати свого роду замкнуте коло в певних дискурсах. Наприклад, у релігійному дискурсі такими одиницями вважаються БОГ, ВІРА, НАДІЯ, ЛЮБОВ, ДУША [1, с.17]. Щодо лінгвокультурної специфіки універсальних концептів, то про них можна говорити лише з урахуванням прив'язки до певного соціодискурсивного середовища. Нерідко такі концепти матеріалізуються в антиномічних парах, і тоді наявність бінарної опозиції стає їх конститутивною ознакою, здатною уточнювати їх у діалектичному (СУТНІСТЬ - ЯВИЩЕ, СВОБОДА – НЕОБХІДНІСТЬ), теософському (ДОБРО – ЗЛО, ЖИТТЯ – СМЕРТЬ, РАЙ – ПЕКЛО) або логічному (ПРИЧИНА – НАСЛІДОК) аспектах. Іноді універсальні концепти об'єктивуються в тріадному режимі (ВІРА – НАДІЯ – КОХАННЯ, БОГ БАТЬКО – БОГ СИН – БОГ СВЯТИЙ ДУХ) [30, с.40].

До певної (суб)культури мають прив'язку специфічні концепти: етнічної, соціальної, конфесійної, професійної та ін. Так, для східних народів особливу цінність має ГОСТИННІСТЬ, для східнослов'янської – СПРАВЕДЛИВІСТЬ, для англосаксонської культури – ПУНКТУАЛЬНІСТЬ [39, с.448]. По-різному оцінюються і концепти ЗАКОН, БАГАТСТВО, БІДНІСТЬ, АРИСТОКРАТ у різних культурах, соціальних і професійних стратах. У цілому ж специфічні концепти представляють собою найбільший інтерес для лінгвокультурології зважаючи на їх здатності квантирувати відповідні когнітивно-семантичні простори. Нерідко їх називають культурними концептами – термін, на наш погляд, не зовсім вдалий, оскільки має на увазі існування їх «некультурних» корелятивів[30, с.45].

Виходячи зі змісту терміну «універсальність», можна припустити, що відповідні концепти викликають у всіх лінгвокультурах переживання однакових емоцій, створення однакових образів і розстановку однакових оцінок. Проте, це далеко не так: в кожному з них приховано багато

національно специфічного. Є підстави вважати, що універсальні концепти також структурується в різних культурах по-різному, адже концепт є «І загальним, і національним, і особистісно специфічним» [31, с.158].

Класи концептів є найбільш суперечливим моментом концептології, оскільки дуже залежні від суб'єктивного чинника – теоретичної позиції дослідника.

М.В.Піменова пропонує тричленну класифікацію концептів, що утворюють концептуальну систему, способом актуалізації якої, в свою чергу, виступає мова [28, с.67]. Всі концепти, так чи інакше об'єктивувалися в мові, можуть бути розподілені за трьома категоріальним класами, а саме:

- Базові концепти;
- Концепти-дескриптори;
- Концепти-релятиви.

До першого класу авторка відносить, які складають фундаментальну основу мови і загальної картини світу; серед них:

- космічні концепти;
- соціальні концепти;
- психічні (духовні) концепти.

Друга категорія тісно пов'язана з першою та кваліфікують базові концепти; серед них виокремлюються:

- дімєнсіональні концепти, під якими розуміються різного роду вимірювання (розмір, обсяг, глибина, висота, вага та ін.),
- квалітативні концепти, що виражають якість (тепло-холод, цілісність (Холістичність) - розділовий, твердість-м'якість),
- квантитативні концепти, що виражають кількість (один, багато, мало, досить-недостатньо).

Концепти третього розряду реалізують типи відносин. До них належать:

- концепти оцінки (правильно-неправильно, шкідливо-корисно, добре-погано, смачно-несмачно),
- концепти позиції (проти, між, вгорі-внизу, попереду-позаду (всіх), поруч, разом, близько-далеко, сучасний-несучасний),
- концепти привативи (брати-віддавати, свій-чужий, вмикати-виключати; володіти-втрачати).

А.Н.Приходько у своїй монографії пропонує класифікувати концепти відповідно до онтологізації людини в світі, суспільстві, культурі та мові, а тому таксаномічно релевантними факторами зазначаються філософський, телеономний, емотивний, морально-етичний і гуманітарний [30, с.68].

Логіко-філософські концепти є універсальними та нерегулятивними ментальними утвореннями. Вони репрезентують наднаціональні цінності, які є аксіологічно індиферентними і не мають прескриптивних установок. Такі концепти в повній мірі підкріплюють думку про те, що ускладнення ментальних структур здійснюється за направленням від концептів до категорій [39, с.16]; в залежності від ступеня параметризації вони можуть виступати в двох основних іпостасях – категоріальній і теософській.

Концепти категорій є втіленням когнітивного процесу, що є спільним для всіх. Так само як у Аристотеля вони поділяються на такі категорії, як РІЧ, КІЛЬКІСТЬ, ПРИЧИНА, ПРОСТІР, ЧАС. М.Шварц називає їх концептотипами, а І. А. Голубовська [11, с.20] – загальнокультурними категоріями. Лінгвістична література вже має досвід аналізу таких феноменів, як ПРИЧИНА [14], ПРОСТІР [40], ЧАС [11] та ін. Втім, М.С.Всеволодова вважає, що існують всього шість «універсальних загальнолюдських розумових концептів» – БУТТЯ, ЧАС, ДІЯ, СТАН, СТАВЛЕННЯ, ХАРАКТЕР [10, с.95].

Теософські концепти є універсальними, нерегулятивними і непараметричними ментальними утвореннями з абстрактною семантикою: ВІРА, БОГ, СВІТЛО і ТЕМРЯВА, ГРІХ, ВІЧНІСТЬ, ДОЛЯ, ДУША і ДУХ

[28]. Телеономні концепти, як ті, що відображають сенс життя людини і являють собою щось дуже важливе або навіть найдорожче, є загальнолюдськими феноменами з найбільш яскраво вираженою ціннісною складовою (надцінність), але нерідко з індивідуально різною асоціативною образністю. Такі концепти не можуть бути негативними за визначенням.

Концепти, що належать до антропоморфної групи складають важливу частину концептуальної системи мови. Вони нерозривно пов'язані з психічними і фізіологічними станами людини, які визначаються її здатністю реагувати на зовнішні подразники світу і сприймати їх на свій внутрішній світ. Саме тому розрізняють емоційні і фізіологічні концепти.

Емоційні концепти відображають цілу палітру внутрішніх реакцій на актуальний подразник або прояв почуттів в процесі спілкування [21]. Вони являють собою «етнічно, культурно обумовлене, складне структурно-смісловне, ментальне, як правило, лексично і/або фразеологічні вербалізовані утворення, що базується на понятійній основі, що включає в себе, крім поняття, образ, культурну цінність і функціонально заміщає людині в процесі рефлексії і комунікації предмети (в широкому сенсі слова) світу, що викликають упереджене ставлення до них людини»[21, с.53]. Емоційні концепти конституюються одиницями з позитивним (РАДІСТЬ, ЗАДОВОЛЕННЯ, СПОКІЙ, ЗАХВАТ) і негативним маркуванням (ГНІВ, РОЗЧАРУВАННЯ, ДЕПРЕСІЯ, ОБРАЗА, НЕНАВИСТЬ, СТРАХ [5; 32]. Для лінгвокультурології такі концепти завжди були і залишаються одним з найбільш привабливих об'єктів вивчення (БАЙДУЖІСТЬ [9], ОБРАЗА [9], СУМ [11; 13; 40], неприкаяність [40, с.353], СОРОМ [40, с.382]. Корпус емоційних концептів іноді називають емотиконом.

Фізіологічні концепти відображають ідею певної норми та відхилення від неї, даючи позитивну (БАДЬОРІСТЬ, СОН, ЗДОРОВ'Я, СЕКС [38]) і негативну (СПРАГА, ГОЛОД, ЖАР) оцінку фізичному стану людини. До

фізіологічних слід віднести і біовітальні концепти (ДИТИНСТВО, ОТРОЦТВО, ЮНІСТЬ, СТАРІСТЬ [22]).

Ймовірно, до антропоморфного класу концептів можна віднести і такі підкласи, як фамільні (ЧОЛОВІК, ДРУЖИНА, МАТИ, БАТЬКО, СЕСТРА, БРАТ, ТЕЩА, ТЕСТЬ, ЗЯТЬ), біосоціальних (ДІВЧИНКА, ПІДЛІТОК, ДОРΟΣЛИЙ, СТАРИЙ) і одночасно гендерні (ЧОЛОВІК, ЖІНКА, ЧОЛОВІК, МАТИ, БАТЬКО [12]. Гендер кваліфікується як соціальна стать, що синтезує в собі культурне і біологічне начала в людині.

Концепти гуманітарного порядку відображають місце і роль людини в лінгвокультурн і соціодискурсивній картинах світу. Вони бувають соціоуніверсальними, етно-антропономними і етно-соціономними. Соціоуніверсальні концепти об'єктивує універсальний для всього людства спосіб осмислення міжособистісних відносин (ВОРОГ, ДРУГ [37], ТРУС, ГЕРОЙ, ГОСПОДАР, РАБ).

До концепту культурно-сецифічного порядку відносяться артефактні (ДІМ, ЮРТА, ПАГОДА), ритуальні (ШАББАТ, РАМАДАН, РІЗДВО, ВЕЛИКДЕНЬ) і близькі до них конфесійні (ЦЕРКВА, ХРАМ, СИНАГОГА, МЕЧЕТЬ, ПОП, РАБИН, МУЛЛА, ЧЕРНЕЦЬ, ПАЛОМНИК, ДЗВІН, ІКОНА, ВІВТАР, ХРЕСТ), артефактні / реїстичні (МЕЧ, ПРАПОР, БУЛАВА, англ. FIRE-PLACE, HOME, PUDDING). Останні ще називають ІКОНІЧНИМИ[4, с.36] на тій підставі, що вони є узагальненими чуттєвими образами предметів і явищ дійсності.

1.3. Концептосфера як систематизована сукупність концептів

Концептуальний корпус мови не є однорідним у плані своєї організації, характеру соціативних образів, ступеня валоризації і, відповідно, інтеріоризації в лінгвокультурній свідомості. Системна організація концептів задається законами категоризації і концептуалізації

дійсного і уявного світів, адже саме мислення передбачає категоризацію предметів думки, а категоризація – упорядкування її об'єктів.

Так чи інакше, будь-які розробки в області концептології торкаються і питання систематизації. Наприклад, В. І. Карасик [16, с.73] і В. А. Маслова [25, с.152] пишуть про «багатовимірність», С. А. Кошарна [20, с.54] – про «обсягів поєднання концептів», М. В. Нікітін [27, с.266] – про їх «систематизацію». М.В.Піменова прямо говорить про концептосистеми, вважає їх основою мовної картини світу і визначає як «весь обсяг моделей осмислення і опису світу і його фрагментів» [16, с.133]. Таким чином, кажучи про системність, вчені мають на увазі деяку сукупність типологічно різних концептів в їх єдності та розмаїтті, в якій вся палітра ментальних образів впорядковується у вигляді певних патернів, формованих за принципами структури і системи.

У будь-якому випадку мова йде не про хаотичності, а точніше, про впорядкованості концептосистем. Таке бачення проблеми дозволило виробити, щонайменше, два підходи до її вирішення. Перший увійшов в науковий обіг з легкої руки Д. С. Лихачова під назвою «концептуальна сфера», другий – «концептуальне поле» [20, с.12]. Ми зробимо спробу розібрати, чи доцільна така класифікація з урахуванням законів і принципів системології. Концептосфера тлумачиться вченими як «впорядкована сукупність концептів, що існують у вигляді узагальнених уявлень, схем, понять, фреймів, сценаріїв, гештальтов, узагальнюючу різноманітні ознаки зовнішнього світу» [16, с.56] або як «деяка сукупність психоментальності уявлень етносу, незримим ореолом навколо його мовлення» [23, с.81]. У такому ракурсі концептосфера може бути розглянута як система систем, як «концептуарій культури» [16, с.85]), як «інформаційна база мислення» [29, с.176], як своєрідне вмістилище, банк, депозитарій концепто-одиниць окремих мовних соціумів (етносфера).

Концептосфера – це єдина когнітивно-семантичне середовище етносу, включений в інформаційну систему більш високого порядку – ноосферу,

«Єдиний когнітивно-семантичний континуум людства» [24, с.31]. Оскільки вивчення концептів в ноосферному, глобально людському масштабі на сьогоднішній день є непосильним для філологічної науки, вона в більшій мірі концентрує свою увагу на концептосферах окремих етносів.

Тому термін «концептосфера етносу» видається не тільки загальноприйнятим, але і, очевидно, єдино коректним у сучасній лінгвокогнітології. У контексті інтеграції в ноосферу (систему вищого порядку), концептосфера являє собою сукупність типологічно різних концептів в їх єдності і різноманітності. За своєю суттю вона є гетерогенною: вся палітра представлених в ній концептів впорядковується у вигляді первинних ділянок, які формуються за принципами структури і системи. Це відноситься як до вербалізованих, так і до невербалізованих, як до абстрактно-ідеальних, так і до предметно-конкретних концептів.

Як відомо, система – це певна сукупність елементів, що перебувають у того чи іншого роду відносинах і зв'язках між собою та утворюють певний вид цілісності, яка за ступенем наростання складності включає об'єкт-систему, систему об'єктів одного роду і безліч об'єктів систем [17, с.297]. Іншими словами, невід'ємними атрибутами будь-яких матеріальних і ідеальних систем є множинність, зв'язок, цілісність і структурованість. Крім того, вони характеризуються такими інгерентними принципами, як логічність і мінливість, з яких випливають їх істотні властивості: ієрархічність/лінійність, моно- / поліморфізм, симетрія / асиметрія, стійкість/ нестійкість, суперечливість / несуперечність.

Головним принципом при цьому є множинність – «будь-яка сукупність деяких об'єктів нашої інтуїції або інтелекту, яка мислиться як єдине ціле» [31, с.11]. Відомо, що множинність, як логічна категорія, має такі відносини, як «приналежність» і «включеність», де перша виступає вихідною величиною і позначається атомарної формулою « $x \in M$ »

(елемент x належить множинності M). Для нашого ж аналізу важливіше відношення між множинами за схемою включеності, або імплікації.

Деякі фахівці вважають, що концепти групуються в ряди, що поєднані між собою ланками. Вони утворюють сітку, що порівнюється з картинами світу, і всередині цих рядів вони впорядковані за принципом протиставлення і бінарності [3, с.20]. Відповідно до вище зазначеного, організація концепто системи набагато складніша, бо вона визначається таким систематичним алгоритмом як ієрархічність. Цей аргумент, в свою чергу можна порівняти з принципом «матрьошки», кожна складова якої повторює в основних своїх рисах функції, структуру та форму цілого. Остання, як зазначає Ф. Капра, нагадує саму себе на всіх рівнях обраного діапазону – подібно до того, як кожна головка цвітної капусти нагадує саму капусту, а кожен камінь в горах – самі гори [15, с.156]. У цьому немає нічого дивного, бо системно заданою є сама трихотомічна природа світу в єдності форми, змісту і функції.

Як вже зазначалося, система є таке інтегроване ціле, суспільні властивості якого формуються через взаємозв'язки частин. Системна організація будь-якого об'єкта передбачає виділення таксонів вищого і нижчого порядку, які існують за принципом включеності одних до складу інших, а точніше – вкладеності. М. В. Нікітін вважає, що концепт в «деякому континуумі виділяється стільки, скільки підрозділів в ньому істотні для людської практики, і вони настільки дискретні, наскільки істотна і відпрацьована в досвіді дискретизація відповідної ділянки денотативної сфери» [27, с.269].

Виходячи з окреслених ознак, будемо вважати, що є об'єктивно існуючою сукупністю як вербально позначених, так і вербально не позначених ментальних одиниць лінгвокультури, що є національно маркованими та упорядкованими за принципом системності. Вони є організованими на основі множинності, цілісності, зв'язку та структурованості.

РОЗДІЛ 2

КОНЦЕПТОСФЕРА РОМАНУ КАРЛОСА РУЇСА САФОНА «ТІНЬ ВІТРУ»

2.1. Антропоморфні концепти роману

Досліджуючи творчість Карлоса Руїса Сафона, неможливо оминати один з його найвидатніших творів «Тінь вітру». Це був перший роман цього автора для дорослих, опублікований у 2001 році. Це трагічна історія кохання, що розвивається у різних літературних жанрах, це свого роду історичний роман з елементами трилера та навіть комедії.

Говорячи про концептосферу цього роману, можна сказати що вона складається з 3 видів концептів, а саме: антропоморфні, теософські та категоріальні.

До першої категорії – антропоморфних – належать ті концепти, що тим чи іншим чином мають відношення до фізичного або психічного стану людини. До цієї категорії у романі «Тінь вітру» ми виокремили такі концепти, як RABIA/ГНІВ і MIEDO/СТРАХ.

Якщо ми подивимося на концепт RABIA, ми побачимо, що різні приклади, розкидані по роману, свідчать про те, що він концептуально оформлений так, ніби ця емоція є первинним елементом вогню або причиною пожежі.

«A mí me ardía el alma de rabia.» [41, с.21] – Душа палала від ярості.

«Julián se despertaba al alba, ardiendo de rabia.» [41, с. 126] – Хуліан прокинувся на світанку, палаючи від люті.

«Las palabras que profirió don Ricardo, ardiendo de rabia» [41, с.179] – слова, які вимовив Дон Рікардо, палаючи від люті.

У цих прикладах гнів здається паливом, що розпалює вогонь, тоді як у двох наступних конструкціях горить саме гнів:

«*La rabia que ardía en sus ojos me quemaba*» [41, с.157] – Гнів, який палав в його очах, спалив мене.

«*le había convertido en un inválido en el que ya no ardía ni la rabia*» [41, с.204] – він перетворився на інваліда, в якому не запалала навіть лють.

Концепт RABIA – це почуття гніву, великого гніву, який мало стосується вогню. Зазвичай він виводиться назовні через агресивні та насильницькі дії. Однак його зв'язок із вогненною стихією відкриває новий спосіб концептуалізації, який є наочним та тривожним.

Проекція гніву, ніби це вогонь, встановлює пряме посилання на деструктивні аспекти ідеалізованої когнітивної моделі концепту FUEGO, не вимагаючи інших аспектів, пов'язаних з цим концептом, хоча останній вважається більш позитивним, наприклад, вогонь – як елемент природи, очищувач. У будь-якому випадку концепт FUEGO – не єдиний концепт, з яким пов'язана RABIA. Інші концепти доповнюють профіль цього почуття, додаючи різноманітності та більшої точності.

«*Él, ciego de rabia, se volvió y la abofeteó.*» [41, с.56] – Він, сліпий від люті, обернувся і ляпнув її.

«*Sophie derramó lágrimas de rabia.*» [41, с.181] – Софі пролила сльози люті.

«*Había abandono y dolor en su voz que apenas conseguía disfrazar de rabia.*» [41, с.213] – У його голосі звучала відмова і біль, які він ледве міг замаскувати як лють.

Більше того, гнів – це почуття, яке нейтралізує розум. Гнів – це затьмарення: той, хто «сліпий від люті», не несе відповідальності за свої дії по відношенню до інших, ні до себе. Лють заволодіває розумом людини, і тут ми можемо інтерпретувати концепт RABIA через концептуальну метафору RABIA ES DESTRUCCIÓN, образ повільного процесу руйнування, який триває з плином часу.

Подвійне смислове значення конструкції «сльози люті» приводить нас до двох паралельних інтерпретацій. В одній з них гнів є причиною сліз,

крапель води, викликаних огидою. У іншій, можливо, менш безпосередній, слід розуміти, яким є склад сліз люті. В останньому прикладі гнів стає маскуванням, яке повинно приховувати почуття покинутості та болю, що виходить із голосу. Цей приклад дуже цікавий, оскільки він використовує концепт RABIA, щоб перетворити його на видиму частину інших почуттів, які не слід проявляти. Іншими словами, значення фрази ґрунтується на думці про те, що величезне почуття покинутості і біль, які випромінює цей голос, повинні бути приховані. Це почуття настільки велике, що навіть почуття гніву, незважаючи на негативний заряд, покращило б його зовнішній вигляд. Не менш цікавим є той факт, що метафора RABIA ES FUEGO схематизована в цьому останньому елементі, а концепція FUEGO поглинає властивості концепту RABIA. Читач у новому концепті RABIA сприймає агресивність, затемнення, лють чи гнів разом із силою руйнування, властивою її природі.

Другий концепт пов'язаний з іншою сильною емоцією – MIEDO. У творі цей концепт вербалізується іменниками *miedo* і *temor* 58 разів і не завжди він має однакове семантичне забарвлення. Так, ми виокремили певні «види» страху:

- MIEDO як персональна емоція;
- MIEDO як риса характеру;
- MIEDO як настрої соціуму.

Це стає зрозумілим з наступних прикладів:

«*No había sentido tanto miedo en la vida.*» [41, с.23] – Я ніколи у житті не відчував такого страху.

«*Yo, muerto de miedo, me quedé paralizado.*» [41, с.41] – Я, вмираючи від страху, побліднів.

У цих реченнях страх – це миттєва емоція, яку відчуває мовець безпосередньо у момент говоріння. У наступному ж прикладі, ця емоція не така явна – вона ховається за посмішкою:

«*Me devolvió una sonrisa rota, de miedo y de soledad.*» [41, с.115] – Вона подарувала мені розламану посмішку страху і самотності.

MIEDO як риса характеру в корені відрізняється від MIEDO як миттєвої емоції. На відміну від останньої, у контексті характеру наявність страху може приймати як негативне значення так і позитивне.

«*Con los ojos caídos, casi temblando, me preguntó si yo querría ser su amigo.*» [41, с.41] – З опущеними очима, майже тремтячи, він запитав мене, чи хочу я бути його другом. Тут страх виявляється у значенні скромність, тобто людина не впевнена у собі і боїться нових знайомств.

«*Le encontré la mirada, dura, abierta, sin miedo.*» [41, с.47] – Я зустрів його погляд, жорсткий, відкритий, без страху.

«*Se había labrado toda una reputación porque no tenía miedo ni escrúpulos.*» [41, с.154] – Він зробив собі ім'я, тому що не мав страху і скрупульозності.

В останніх двох випадках відсутність страху стає на один рівень з безжалісністю.

2.2. Теософські концепти роману

Щодо теософської складової концептосфери роману, до неї ми відносимо такі концепти, як ALMA, VIDA, LUZ.

Концепт ALMA за своєю сутністю є абстрактним, проте у деяких випадках він набуває значення об'єкта. Виходячи з кількості прикладів, які ми знайшли у «Тіні вітру», концепт ALMA підлягає об'єктивізації доволі часто. Концепт ALMA вербалізований іменником alma з'являється в романі 69 разів, і у 22 з них він використовується у значенні фізичного об'єкта.

«*El camarero asintió y partió, arrastrando los pies y el alma.*» [41, с.5] – Офіціант кивнув і пішов, волочачи ноги і душу.

«*...el alma parecía caerle a los pies.*» [41, с.7] – ... душа ніби падала до його ніг.

Говорячи про інтерпретацію цього концепту, слід відзначити, що у більшості випадків він з'являється з негативними конотаціями. На це вказує значення дієслів, з якими вживається цей символічний елемент: майже у всіх випадках вони означають дії, які провокують процеси занепаду та погіршення стану, які більшою чи меншою мірою передують руйнуванню:

спалити: «*A mí me ardía el alma de rabia.*» [41, с.21] – Моя душа палала від гніву.

зламати: «*El alma te voy a romper yo a ti, desgraciado.*» [41, с.26] – Я розіб'ю тобі душу, невдячний.

«*...cargado de sueños y con el alma rota de traición...*»[41, с.64] – наповнена мріями і зломана від зради душа

«*...un amor vacío y egoísta que le rompería el alma en dos...*»[41, с.123] – пусте та егоїстичне кохання могли розбити її душу навпіл...

волочити: «*arrastrando los pies y el alma.*» [41, с.5] – волочачи ноги та душу..

впасти: «*...el alma parecía caerle a los pies.*» [41, с.7] – душа, здавалося, впала до ніг.

гризти: «*Me dedicaba a velar el teléfono y roerme el alma,...*» [41, с.150] – Я присвічував час караулу телефону та гризінням своєї душі.

рвати: «*...te juro que te voy a arrancar el alma a hostias...*»[41, с.152] – клянуся тобі, що розірву твою душу на шматки...

гнити: «*...como cualquier otro virus: una vez pudre el alma del que lo alberga.*» [41, с.92] – як і будь який вірус: одного разу душа починає гнити від того що у ній приховано.

«*una mortaja de silencio y vergüenza que se pudre sobre el alma...*»[41, с.204] – саван тиші і сорому, що гниє на душі ...

колоти: «*...con el corazón vacío y el alma picada de remordimientos.*» [41, с.185] – ...з порожнім серцем та душею, поколотою від шкоди.

красти: «...y le roba el alma sin que uno se dé ni cuenta.» [41, с.225] – ...і він краде його душу так, що ніхто про це не здогадується.

Усі ці дієслова додають песимістичного значення, здавалося б, доволі нейтральному та навіть більше піднесеному концепту ALMA.

Концепт VIDA зазвичай базується на ідеалізованій когнітивній моделі, в якій закладені складні схематичні ідеї, пов'язані з цією концепцією, такі як «бути живим», «тривалість у часі», «послідовність подій», «досвід», «метаболічна активність», «смерть» та багато інших категорій, пов'язаних з життям.

У репліках своїх героїв автор висловлює власне розуміння життя, тож концепт VIDA отримує неоднозначне забарвлення. Так, у розумінні п'ятирічного хлопчика, життя може бути схожим на мелодраму(принаймні, він цього хотів):

«*decidí que quería ser novelista y llevar una vida de melodrama*» [41, с.13] – Я вирішив, що хочу бути романістом і жити як у мелодрамі.

У віці 10 років він жив моментом, йому здавалося, що ті миті щастя, яке він відчував, тривали ледь не все життя:

«*Yo, a mi vez, replicaba que me pasaba la vida entera allí...*»[41, с.20] – Я, у свою чергу, відповів, що провів там усе своє життя ...

Проте вже з дитинства оточення готувало головного героя до того, що не все в житті так гарно, як здається. Про це свідчать слова Клари – його першої любові і першого розчарування:

«*Vas a llevarte muchos disgustos en la vida, Daniel.*» [41, с.20] – У тебе буде багато проблем у житті, Даніеле.

Тут концепт VIDA отримує у корені протилежне забарвлення тому, що ми бачили на початку. Життя не легке, воно часто сповнене смутку, болю та розчарування.

«*La vida no es como las novelas, ¿sabe usted?*» [41, с.62] – Життя не схоже на романи, розумієте?

«*La gente se complica la vida, como si no fuese suficientemente complicada.*» [41, с.31] – Люди ускладнюють своє життя, ніби воно не досить складне.

«*...fue la vida que había decidido concederme un año sabático de mis penas de sainete para que empezase a madurar.*» [41, с.34] –

«*...viendo su vida naufragar en un soplo de engaños, de abandono, de culpa.*» [41, с.58] – ...спостерігаючи, як його життя тоне в подиху обману, покинутості, провини.

«*Amigos, la vida es drama y hasta las más nobles criaturas del señor saborean las hieles de un destino caprichoso y contumaz.*» [41, с.58] – Друзі, життя - це драма, і навіть найблагородніші істоти лорда смакують жовч примхливої та впертої долі.

Розуміючи історичні та соціальні умови, у яких розвиваються події в романі, зовсім не дивно, що концепт VIDA зображений саме у таких фарбах: франкістський режим не дозволяв людям спокійно будувати своє життя.

Проте, серед всього цього негативу зберігається й віра у те, що за життя слід боротися.

«*...salvar a Tomás de una vida de penurias e incomprensión,...*» [41, с.42] – ... врятувати Томаса від важкого життя та нерозуміння, ...

«*En la vida hay que pensar.*» [41, с.61] – У житті треба багато працювати.

Загалом, традиційні схеми, пов'язані з концепцією LUZ/ СВІТЛО, незалежно від того, чи впливають вони на релігійні метафори чи ні, мають тенденцію виражати сценарії життя чи надії. У релігійному сенсі світло асоціюється з Богом, знайти шлях істини – це «побачити світло» або здобути знання –«просвітити». Концепт LUZ виявляється у творі у вигляді концептуальних метафор.

На початку ми бачимо, що світло з'являється у значенні життя. З цього випливає метафора LUZ ES VIDA/ СВІТЛО ЦЕ ЖИТТЯ:

«pero su luz (de la madre) y su calor ardían en cada rincón de aquella casa» [41, с.1] – Але її світло (від матері) і її тепло палали в кожному куточку цього будинку.

« -Deslúmbrenos, don Gustavo» [41, с.141] – Просвяти нас, дон Густаво.

« Su luz (de su madre) fue cuanto me acompañó en mi descenso.» [41, с.221] – Її світло (його матері) - це все, що супроводжувало мене під час мого спуску.

Надалі через концепт СВІТЛО реалізується ідея надії і перед нами постає метафора LUZ ES ESPERANZA/СВІТЛО ЦЕ НАДІЯ:

«La oscuridad se teñía de luz blanca» [41, с.221] – Темрява була пофарбована білим світлом.

«Jacinta le ayudaba, por ver feliz a Penélope, por mantener viva aquella luz» [41, с.] – Хасінта допомогла йому побачити Пенелопу щасливою, зберегти це світло живим.

«...pero hay días en que me parece que la luz se atreve cada vez más, que vuelve a Barcelona» [41, с.] – .. але бувають дні, коли мені здається, що світло все більше наважується, що повертається до Барселони

LUZ у такому значенні зберігається лише на початку роману та на його останніх сторінках і не є репрезентативним для значення, яке приписується світлу у «Тіні вітру». З тією ж самою смисловою наповненістю зустрічаються метафори, в яких простежується відсутність світла. Такі метафори викликають асоціації, пов'язані зі смертю або відсутністю життя. Саме ця «темна» сторона світла має більшу силу в романі.

AUSENCIA DE LUZ ES AUSENCIA DE VIDA/ ВІДСУТНІСТЬ СВІТЛА - ВІДСУТНІСТЬ ЖИТТЯ

«mi madre se apagó en apenas unos meses» [41, с.] – Моя мама згасла всього за кілька місяців...

«El cuerpo se apagaba, pero...»[41, с.] – Тіло вмирало, але ...

«*Sophie, al otro lado del muro, se apagaba lentamente*» [41, с.] – Софі, з іншого боку стіни, повільно згасала.

«*Busqué a Carax con una mirada que se me apagaba,...*» [41, с.] – Я шукав Каракса з поглядом, який залишав мене...

«*de que aquel cuerpo escarchado de muerte se resistía a apagarse,...*» [41, с.] – Те, що тіло, залякле від смерті, неохоче згасало,...

Якщо у цих прикладах світло просто виражає негативні явища, то у наступних воно стає причиною цих явищ. Світло пробирається між просторами та поверхнями. Про вплив, який воно може чинити читач здогадується з лексики, вміло підбраною автором. Іноді промені світла перетворюються на «голки» та «дротики», готові «колоти», «свердлити», «рвати» та «бити» все, що стає на їх шляху, навіть поверхні та будівлі. Ці дієслова були відібрані для відображення насильства та руйнування. Розглянемо наступні приклади:

«*Estaba amaneciendo y un filo de púrpura rasgaba las nubes...*»[41, с.] – Світало, і фіолетовий промінь проривав хмари ...

«*El haz nebuloso del proyector taladraba las tinieblas de la sala*» [41, с.] – Туманний промінь проектора пронизував темряву кімнати.

«*una aguja de luz vaporosa taladró la tiniebla.*» [41, с.] – Голка пароподібного світла пронизала темряву.

«*una cúpula acuchillada por haces de luz que pendían desde lo alto*» [41, с.] – Купол, розрізаний променями світла, що падали зверху...

«*un valle lúgubre y desierto azotado por dardos de luna que se filtraban entre la arboleda*» [41, с.] – Похмура і пустельна долина, оббита стрілами місяця, що пробивалися крізь гай.

Оскільки всі дії володіють якостями руйнівного характеру, поняття LUZ постає перед нами безумовно особливим ефектом і, в певному сенсі, нюансом, який порушує спокій у деяких описах. Світло, здається, проникає всередину, щоб похитнути баланс сцени і викликати більш динамічний ефект.

Руйнівний характер світла буквально вигаданий. Це вигадка, яка народжується зі слів оповідача, і читач вважає їх істинними. Світло проходить крізь об'єкти через його істотну властивість бути світлом.

2.3. Телеономні концепти роману

Телеономні концепти являють собою найвищі духовні цінності, втілюють моральний ідеал людини. Представниками цих концептів у творі виступають AMOR/КОХАННЯ і AMISTAD/ДРУЖБА.

Вперше цей концепт ми розпізнаємо у розповіді маленького Даніеля про його маму:

« No podía oír su voz o sentir su tacto, pero su luz y su calor ardían en cada rincón de aquella casa y yo, con la fe de los que todavía pueden contar sus años con los dedos de las manos, creía que si cerraba los ojos y le hablaba, ella podría oírme desde donde estuviese.» [41, с.] / (Я не міг почути її голосу або відчути її дотик, але її світло та її тепло горіли в кожному куточку цього будинку, і я, з вірою того, хто й досі може перелічити свої роки на пальцях рук, вважав, що якщо я заплющив очі, і я з нею заговорив, вона чула мене звідусіль.) Жодного разу у цьому фрагменті не з'являється іменник amor, ані наближені до нього дієслова, проте з опису самої ситуації ми розуміємо, що хлопчик дуже сильно любить свою маму та страждає без її уваги та материнського тепла. Дитині легше уявити, що мама поруч, що її тепло оточує його, що вона почує його де б не знаходилась. Так, AMOR у цьому контексті виражає любов дитини до батьків, зокрема до матері.

Концепт AMOR, як любов між чоловіком та жінкою, розкривається у творі у всій своїй багатогранності. Любов може бути казковою, ідеальною, ніби зі сторінок роману, а може бути дуже болісною, фальшивою, яка руйнує людину з середини.

«*Era de amor. Como las de la radio, pero más triste, eso sí, porque aquélla sonaba a que era de verdad.*» [41, с.] – Він(лист) був про любов. На кшталт того, що ми чуємо по радіо, але сумніше, саме тому це було схожим на правду.

«*El suyo había sido un amor puro, de verdad, pensaba Fumero, como los que se veían en el cine.*» [41, с.] – Справді, це було чисте кохання, подумав Фумеро, подібне до тих, що бачили у фільмах.

«*...Penélope había sido el amor de su vida.*» [41, с.] – Пенелопа була коханням його життя.

«*...tenía fama de ser el más diligente y menos remilgado a la hora de conceder milagros de amor.*» [41, с.] –... він мав репутацію самого старанного і найменш пристрасного у даруванні чудес кохання"

«*Pero si hay amor de verdad, del que no se habla ni se declara a los cuatro vientos, del que se nota y se demuestra...*»[41, с.] – Але якщо є справжня любов, про яку не говорять і не заявляють на чотири вітри, яку помічають і демонструють ...

«*...sólo conocería el amor de un hombre, un amor vacío y egoísta que le rompería el alma en dos.*» [41, с.] –... вона знала б тільки кохання чоловіка, порожнє і егоїстичне кохання, яке розбило б її душу навпіл.

«*...sabía que nuestro amor era una farsa, y aun así no podía dejarme ir.*» – ... Я знав, що наше кохання – це бутафорія, але не міг дозволити собі піти.

Та особливе місце у творі відводиться першій любові. Вона не завжди є такою ніжною і теплою, якою її уявляють.

До Даніеля це почуття прийшло у віці 10 років, коли він, будучи ще малим хлопчиськом, познайомився з Кларою Барсело, старшою за нього на 10 років: «*Clara Barceló me robó el corazón.*» [41, с.] /(Клара Барсело вкрала моє серце.) – такий висновок зробив хлопець після першої зустрічі з цією тендітною дівчиною. Проте, це кохання було приреченим: у Клари вже був коханий хлопець. Так, концепт AMOR розкривається з негативним

забарвленням як невзаємна любов. Вона здатна нанести біль та розчарування.

Ще сильніше перше кохання вразило і знайомого Даніеля Ісака. Його історія кохання з Тересітою закінчилася ледве розпочавшись. Проте у цьому випадку мова йде про AMOR як щире, правдиве почуття:

«... *era la primera mujer de la que me enamoré.*» [41, с.] – ... це була перша жінка, в яку я закохався.

Він закохався у Тересіту з першого погляду, проте дівчина померла від хвороби ще до весілля. Та навіть по проходженню 50 років, Ісак з теплом пригадує своє кохання:

«*Pero, si he de serle sincero, no pasa un día que no me acuerde de ella, de los paseos que nos dábamos hasta las ruinas de la Exposición Universal de 1888 y de cómo se reía de mí cuando le leía los poemas que escribía en la trastienda del colmado de embutidos y ultramarinos de mi tío Leopoldo.*» [41, с.] - Але, чесно кажучи, не минає жодного дня, щоб я не згадував її, прогулянки, які ми проводили до руїн Всесвітньої виставки 1888 року, і як вона сміялася з мене, коли я читав вірші, які я написав їй у задній кімнаті продуктового магазину мого дядька Леопольдо з нарізками та продуктами.

У історії цієї пари AMOR розкривається як сильне почуття, що не втрачає своєї сили навіть після загибелі одного із закоханих, почуття, що людина несе з собою крізь все життя.

У такому ж контексті ми зустрічаємо концепт AMOR в історії батьків Даніеля: його мати померла від холери і батько залишився один. Думки про дружину не залишали його ніколи. Це продемонстровано у сцені спілкування батька з сином:

«*Mi padre entornó la mirada, como si buscara algo en el aire. Miradas o silencios, o quizá a mi madre para que corroborase sus palabras.*» [41, с.] – Батько звузив погляд, ніби щось шукав у повітрі. Погляди або тишу, а може, маму, яка б підтвердила його слова.

В іншій сцені, коли Даніель завів з батьком розмову про пошук дами серця, відповідь сеньйора Семпере була однозначною:

«— *A ti te ha resultado muy fácil encontrar una sustituta para tu madre — replicó con amargura. — Pero para mí no la hay y no tengo interés alguno en buscarla.*» – Тобі дуже легко було знайти заміну матері, – гірко відповів він. – Але для мене такої немає, і я не маю інтересу когось шукати.

Не зважаючи на численні вмовляння оточуючих, він не зрадив свого кохання і не мав більше жодних відносин з жінками.

Особливість концепту AMOR у романі полягає у тому, що окремою ланкою автор виділяє любов до книг та читання. Більшість персонажів є великими шанувальниками книжок. Це виявляється у наступних цитатах:

«*Amaba los libros sin reserva y, aunque él lo negaba rotundamente, si alguien entraba en su librería y se enamoraba de un ejemplar cuyo precio no podía costearse, lo rebajaba hasta donde fuese necesario, o incluso lo regalaba si estimaba que el comprador era un lector de casta y no un diletante mariposón.*» [41, с.] – Він любив книги без застережень і, хоча категорично це заперечував, якщо хтось заходив у його книгарню і закохувався в екземпляр, ціна якого перевищувала можливості покупця, він знижував її настільки, наскільки це необхідно, або навіть віддавав задарма, якщо вважав, що покупцем був справжній шанувальник літератури, а не дилетант.

«*A la vista estaba que don Gustavo, amén de libros, incunables y todo tipo de arcana bibliografía,...*» [41, с.] – Видно було, що Дон Густаво, окрім книг, інкунабул та всілякої таємничої бібліографії, ...

«*...ahora estábamos casados con los libros, yo con los viejos y él con los de la contabilidad.*» [41, с.] – ... тепер ми були одружені за книгами, я за старими людьми, а він за бухгалтерією.

Пліч о пліч з концептом AMOR протягом усього твору йде концепт AMISTAD. У романі ми бачимо випадки, коли дружба помилково сприймалася героями як кохання:

«*Sophie sentía una cordial amistad y nada más...*» [41, с.] - Софі відчувала сердечну дружбу і більше нічого ...

Проте іноді було і навпаки: те, що здавалося дружбою, виявлялося сильнішим почуттям. Це і було причиною розчарування Даніеля: якби їх відносини з Кларою носили б лише дружній характер, навряд вони б були зруйновані фактом наявності у Клари коханого:

«*Los meses precedentes habían sido los más confusos de mi extraña amistad con Clara.*» [41, с.] - Попередні місяці були найбільш заплутаними в моїй дивній дружбі з Кларою.

Так само хлопець помилявся щодо своїх відносин з Беатріс Агілар, яка виявилася не просто подругою, а справжнім коханням Даніеля.

«*Con el tiempo empecé a sentir por ella una ternura infinita, más allá de la amistad que nos había unido y de la compasión que luego nos había condenado.*» [41, с.] - З часом я почав відчувати безмежну ніжність до неї, крім дружби, яка об'єднала нас, і співчуття, яке згодом скувало нас.

AMISTAD у деяких випадках може виступати як засіб досягнення мети:

«*...y en honor a la larga y profunda amistad...*»[41, с.] - ... і на честь довгої та глибокої дружби ...

«*...merced a la amistad de nuestra vecina la Merceditas con la patrona, se pudo obviar el trámite de rellenar la hoja de información sobre el huésped para la policía y así mantener a Fermín Romero de Torres lejos del olfato del inspector Fumero y sus secuaces.*» [41, с.] - ... завдяки дружбі нашої сусідки Мерседітас з господинею дому, можна було уникнути процесу заповнення інформаційного листа про гостя для поліції і таким чином утримати Ферміна Ромеро де Торреса подалі від носа інспектора Фумеро та його поплічники.

У першому випадку мова йде про справжніх друзів, один з яких ладен поступитися на честь довгої та глибокої дружби, то у другому випадку

дружба Мерседітас і господині дому допомогло врятувати Ферміна Ромеро подалі від носа інспектора Фумеро та його поплічників.

Власне, фігура сеньйора Фумеро уособлювала дружбу не у найкращому її вигляді: він був уособленням фальші та зради, яка іноді приховується під маскою дружби. Заради кар'єрного зростання та заради власної користі ця особа зрадила своїх друзів:

«...este individuo, y no era el único, había empezado como pistolero a sueldo de la FAI y había flirteado con anarquistas, comunistas y fascistas, engañándolos a todos, vendiendo sus servicios al mejor postor y que, tras la caída de Barcelona, se había pasado al bando vencedor e ingresado en el cuerpo de policía. Hoy es un inspector famoso y condecorado.» [41, с.] - ... ця особа починала як стрілок, він мав зв'язок з анархістами, комуністами та фашистами, обманюючи їх усіх, продаючи свої послуги найвищому учаснику, і після падіння Барселони, він перейшов на бік переможця і приєднався до поліції. Сьогодні він відомий і нагороджений інспектор.

ВИСНОВКИ

Концепт означає, образ, конструкцію чи символ, концепцію, висловлену ідею чи думку, характеристику. Це формулювання ідеї чи образу за допомогою слів.

Термін концепт походить від латинського *conceptus*, від дієслова *conspicere*, що означає щось задумане або утворене у свідомості, і вважається пізнавальною одиницею значення.

Концепт - це те, що задумано в думках про щось чи когось. Це спосіб мислення про щось і складається з типу оцінки або оцінки через думку, висловлену, наприклад, коли формується ідея чи хороша чи погана концепція про когось.

Концепт - це ментальний символ, абстрактне поняття, яке містить кожне слово мови чи мови та відповідає набору характеристик, загальних для класу істот, об'єктів чи абстрактних сутностей, що визначає, як справи.

Концепт - це також заслуга, судження чи думка, яку людина має щодо когось чи чогось, і це щось явно суб'єктивне.

Отже, Концепт є пізнавальною одиницею значення. Вона народжується як абстрактна ідея (це ментальна конструкція), яка дозволяє нам зрозуміти досвід, що виникає в результаті взаємодії з навколишнім середовищем, і, нарешті, вербалізується (передається словами).

Поняття концепт завжди виглядає пов'язаним з контекстом. Концептуалізація розвивається при взаємодії органів почуттів, мови та культурних факторів. Пізнати щось за допомогою досвіду та перетворити це знання у поняття можливо завдяки посиленням, зробленим про річ або ситуацію, яка є унікальною та неповторною.

Виходячи із зазначеного вище, можемо зробити висновок, що багато людей схильні часто плутати два терміни: концепт та значення. Однак вони не є синонімами. Ключем до розуміння відмінностей між ними є те,

що вищезгадане значення є універсальним і точним описом ідеї, вираження чи галузі знань. Тим часом за концептом ми можемо визначити, яка думка у людини щодо певного аспекту. Тобто концепт – категорія набагато менш точна і більш конкретна.

Слід додати, що раніше поняття концепт використовувалося як синонім терміна, з яким тепер він не має нічого спільного. Зокрема, задовго до цього концепт також використовувався для позначення плоду людських міркувань.

З іншого боку, концепт - це заслуга, яку ви маєте комусь чи чомусь. У цьому сенсі це слово асоціюється з судженням або думкою (це явно суб'єктивне поняття).

У ході дослідження ми дійшли висновку, що класифікація концептів є досить складним і спірним питанням. Розподіл концептів на класи відбувається за певним критерієм. Класифікація концепції

Поняття можна класифікувати декількома способами. Перший критерій класифікації заснований на двох фундаментальних властивостях: розширення і розуміння. Другим критерієм є досконалість, яке є уточнення, з якої концепція досягають або не становлять основні характеристики даного класу об'єктів. Так, концепти можна поділити за категоріальними ознаками або відповідно до онтологізації людини у світі.

Щодо поняття концептосфера, ми дійшли висновку, що це об'єктивно існуюча сукупність вербально позначених і вербально не позначених національно маркованих ментальних одиниць лінгвокультури, упорядкованих за принципом системності і організованих на основі множинності, цілісності, зв'язку та структурованості.

Концептосферу Роману «Тінь вітру» Карлоса Руїса Сафона складають концепти, що відносяться до різних класів. Ми дослідили антропоморфні, теософські та телеономні концепти твору.

Відповідно до проведеного аналізу можна зрозуміти, що проаналізовані концепти частково вербалізуються іменниками або

дієсловами, проте іноді ми можемо зрозуміти, про який з концептів йде мова тільки за семантичною складовою того чи іншого фрагменту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арутюнян Н. Л. Понятие «сверхконцепт» / Н. Л. Арутюнян // *Vita in lingua: К юбилею профессора С. Г. Воркачева*. Сб. ст. – Краснодар : Атриум, 2007. – С. 11–18.
2. Аскольдов С. А. Концепт и слово / С. А. Аскольдов // *Русская словесность. От теории словесности к структуре текста : антология ; под ред. В. Н. Нерознака*. – М. : Academia, 1997. – С. 267–279.
3. Белова А. Д. Лінгвістичні перспективи і прогнози у ХХІ столітті / А. Д. Белова // *Лінгвістика ХХІ століття : нові дослідження і перспективи*. – К. : Логос, 2006. – № 1. – С. 22–32.
4. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика : Курс лекций по английской филологии / Н. Н. Болдырев. – Тамбов : Изд-во Тамбов. ун-та, 2001. – 123 с.
5. Борисов О. О. Мовні засоби вираження емоційного концепту страх: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі сучасної англomовної художньої прози) : автореф. дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / О. О. Борисов. – Донецьк, 2005. – 20 с.
6. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков : пер. с англ. / А. Вежбицкая. – М. : Школа «ЯРК», 1999. – 780 с.
7. Вільчинська Т. ЛІНГВОКОНЦЕПТОЛОГІЯ ЯК НОВА НАУКОВА ДИСЦИПЛІНА ПОЛІПАРАДИГМАЛЬНОГО ТИПУ. Наукові записки ТНПУ. Серія: Мовознавство. – Вип. ІІ(24) 2014. С.65-69

8. Воркачев С. Г. Концепт «оскорбление» и его этимологическая память / С. Г. Воркачев, Г. В. Кусов // Теоретическая и прикладная лингвистика. Язык и социальная среда. – Воронеж, 2000. – Вып. 2. – С. 90–101.
9. Воркачев С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт : становление антропоцентрической парадигмы в языкознании / С. Г. Воркачев // Филологические науки. – 2001. – № 1. – С. 64–72.
10. Всеволодова М. В. Поля, категории и концепты в грамматической системе языка / М. В. Всеволодова // Вопросы языкознания. – М., 2009. – № 3. – С. 76–99.
11. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу / І. О. Голубовська. – К. : Логос, 2004. – 284 с.
12. Гофман О. В. Концепт «муж» в русской картине мира / О. В. Гофман // Этногерменевтика : фрагменты языковой картины мира. – Кемерово, 1999. – С. 25–29.
13. Димитрова Е. В. Трансляция эмотивных смыслов русского концепта «тоска» во французскую лингвокультуру : автореф. дис. канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Е. В. Димитрова. – Волгоград : ВГПУ, 2001. – 19 с.
14. Жданова В. Концепт причины в русской языковой картине мира / В. Жданова // Beitrage der Europaischen slavistischen Linguistik (POLYSLAV). – München, 1999. – Bd. 2. – С. 314–320.
15. Капра Ф. Паутина жизни. Новое научное понимание живых систем / пер. с англ. В. Г. Трилиса / Ф. Капра. – К. : София; М. : ИЗ София, 2003. – 336 с.

16. Карасик В. И. Языковая кристаллизация смысла / В. И. Карасик. – Волгоград : Парадигма, 2010. – 422 с.
17. Карпов В. А. Язык как система / В. А. Карпов. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 304 с.
18. Кибрик А. Е. Константы и переменные языка / А. Е. Кибрик. – СПб. : Алетейя, 2003. – 720 с.
19. Колесов В. В. Язык и ментальность / В. В. Колесов. – СПб. : Петербургское востоковедение, 2004. – 240 с.
20. Кошарная С. А. Миф и язык : Опыт лингвокультурологической реконструкции русской мифологической картины мира / С. А. Кошарная. – Белгород : БелГУ, 2002. – 288 с.
21. Красавский Н. А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах / Н. А. Красавский. – Волгоград : Перемена, 2001. – 495 с.
22. Крючкова Н. В. Лингвокультурное варьирование концептов / Н. В. Крючкова. – Саратов : Научная книга, 2005. – 164 с.
23. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачев // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста : Антология. – М. : Academia, 1997. – С. 280–287.
24. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація / В. М. Манакін. – К. : Академія, 2011. – 288 с.
25. Маслова В. А. Лингвокультурология / В. А. Маслова. – М. : Академия, 2001. – 208 с.
26. Михеев М. Ю. Отражение слова «душа» в наивной мифологии русского языка (опыт размытого описания образной коннотативной семантики) / М. Ю. Михеев // Фразеология в контексте культуры. – М. : Школа «ЯРК», 1999. – С. 145–158.

27. Никитин М. В. Основание когнитивной семантики / М. В. Никитин. – СПб. : Из-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2003. – 277 с.
28. Пименова М. В. Дух и душа : особенности концептуализации / М. В. Пименова. – Кемерово : Графика, 2004. – 386 с.
29. Попова З. Д. Очерки по когнитивной лингвистике / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Истоки, 2001. – 192 с.
30. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с.
31. Прохоров Ю. Е. В поисках концепта / Ю. Е. Прохоров. – М. : Флинта; Наука, 2009. – 176 с.
32. Путий Е. С. Концептополе «антропологическое состояние» (на материале немецкого языка) / Е. С. Путий // Нова філологія. – Запоріжжя : ЗНУ, 2006. – Вип. 24. – С. 95–102.
33. Рудакова А. В. Концепт «быт» в русской концептосфере / А. В. Рудакова, И. А. Стернин // Концептуальные сферы «мир» и «человек». – Кемерово : Графика, 2005. – С. 14–29.
34. Савенкова А. Б. Концепт «судьба» и его реализация в русских пословицах / А. Б. Савенкова // Язык и национальное сознание. – Воронеж: ВГУ, 1998. – С. 45–46.
35. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.
36. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю. С. Степанов. – М. : Школа «ЯРК», 1997. – 824 с.

37. Тарбаева О. В. Сопоставительный анализ концептов друг / friend в английском и русском языках (на материале пословиц) / О. В. Тарбаева // Вестник МГУ. Сер. 19 : Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2005. – № 2. – С. 2–11.

38. Чесноков И. И. Концепт «секс» в русской лингвокультуре / И. И. Чесноков // Известия Волгоградского гос. пед. ун-та. Серия «Филологические науки», 2006. – № 5 (18). – С. 79–84.

39. Шафиков С. Г. Категории и концепты в лингвистике / С. Г. Шафиков // Вопр. языкознания, 2007. – № 2. – С. 3–17.

40. Шмелев А. Д. Русская языковая модель мира / А. Д. Шмелев. – М. : ЯСК, 2002. – 224 с.

ІЛЮСТРАТИВНІ ДЖЕРЕЛА

41. Carlos Ruíz Zafón La sombra del viento. Libro electronico. Acceso:
[http://www.stmaryscollegescrosby.com/mflwiki/lib/exe/fetch.php?media=carlos_ruiz_zafon_-_la_sombra_del_viento.pdf] 227 p.